

Stängsel mot rovdjur – en uppföljning inom landsbygdsprogrammet

Uppgifterna avser stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 fram till och med den 3 april 2018.

Denna uppföljning har genomförts av Ingrid Nilsson, Lena Söderman och Åke Svensson.

Sammanfattning

- 95 procent av de sökande anger att de tidigare haft attacker från rovdjur eller att det finns risk för angrepp inom området. Av ansökningarna framgår att rovdjursangrepp förekommer i hela landet men att angreppen är flest i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län. Cirka 90 procent av de djur som skyddas är får.
- 530 km stängsel är uppsatta. I två tredjedelar av fallen utförs investeringen på mark som inte ägs av den som söker stödet. Totalt har länsstyrelsen beviljat stöd för 26,5 miljoner för cirka 400 ärenden (motsvarande cirka 350 företag). Det är flest ärenden i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län.
- Det finns inget specifikt mål för stödet för stängsel mot rovdjur i landsbygdsprogrammet, utan stödet ska bidra till det generella målet för att bevara betesmarker och betesvallar i Sverige. För alla miljöinvesteringar (stängsel mot rovdjur, engångsröjning av betesmarker och reglerbar dränering) är det satt ett mål på 3 100 ärenden inom en budget på 71,8 miljoner kronor. Stängsel mot rovdjur står för 98 procent av ärendena och bedömningen är att målet på 3 100 ärenden inte kommer att nås, utan prognosen visar på 1 200 och 1 500 ärenden.

Om stöd för stängsel mot rovdjur

Syftet med miljöinvestering för stängsel mot rovdjur är att skydda betande tamdjur så att betesmarker och betesvallar ska kunna fortsätta skötas i områden där det finns risk för angrepp av rovdjur (varg, björn och lodjur). Miljöinvesteringen är i många fall en förutsättning för att jordbruksmark ska kunna fortsätta brukas.

Stödet kan sökas av lantbrukare och andra markförvaltare som kommer att sköta marken med betesdjur. Vem som beviljas stöd avgörs av de prioriteringar och urvalskriterier som anges i stödmyndighetens handlingsplan.

Stöd lämnas för att sätta upp permanent stängsel med en fast ersättning om 50 kronor per meter stängsel. Investeringen måste finnas kvar i 5 år, räknat från året efter slutbesiktning. Det är krav på att stängslet ska skötas och underhållas under dessa 5 år. Detta gäller även om verksamheten byter ägare.

26,5 miljoner beviljade i stöd

Totalt har knappt 400 ärenden (för cirka 350 företag) beviljats stöd till ett belopp om 26,5 miljoner kronor. I tabellen nedan anges antalet beviljade ärenden och belopp fördelat per län. Uppgifterna avser beviljade stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 fram till och med den 3 april 2018. Gotlands län och Sametinget har inte avsatt några pengar.

Totalt har det inkommit 551 ansökningar, varav 396 har fått bifall. 81 ärenden är under handläggning. Övriga ärenden är avskrivna (29), är avvisade (3) eller har fått avslag (42). Av tabellen nedan framgår att flera län inte har haft några ärenden som har fått avslag.

Tabell 1 Antal ärenden och beviljade belopp för stängsel mot rovdjur

Län	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljat stöd (kronor)	Genomsnittligt beviljat belopp (kronor)
Stockholms län	30	2	12	1 181 300	98 442
Uppsala län	30	6	24	1 783 900	74 329
Södermanlands län	22	2	16	1 367 900	85 494
Östergötlands län	22	1	17	1 631 250	95 956
Örebro län	69	3	60	3 839 166	63 986
Västmanlands län	16		16	668 850	41 803
Jönköpings län	10		7	338 800	48 400
Kronobergs län	18	1	12	660 350	55 029
Kalmar län	22	1	19	1 561 250	82 171
Gotlands län			0	0	0
Blekinge län	14	1	9	318 550	35 394
Skåne län	23	7	14	1 023 850	73 132
Hallands län	4		3	187 600	62 533
Västra Götalands län	62	7	39	2 810 950	72 076
Värmlands län	97	6	70	4 315 650	61 652
Dalarnas län	66	1	46	2 534 650	55 101
Gävleborgs län	34	3	23	1 504 950	65 433
Västernorrlands län	4		2	239 800	119 900
Jämtlands län	5	1	4	322 250	80 563
Västerbottens län	1		1	104 000	104 000
Norrbottens län	2		2	82 500	41 250
Totalsumma	551	42	396	26 477 516	66 862

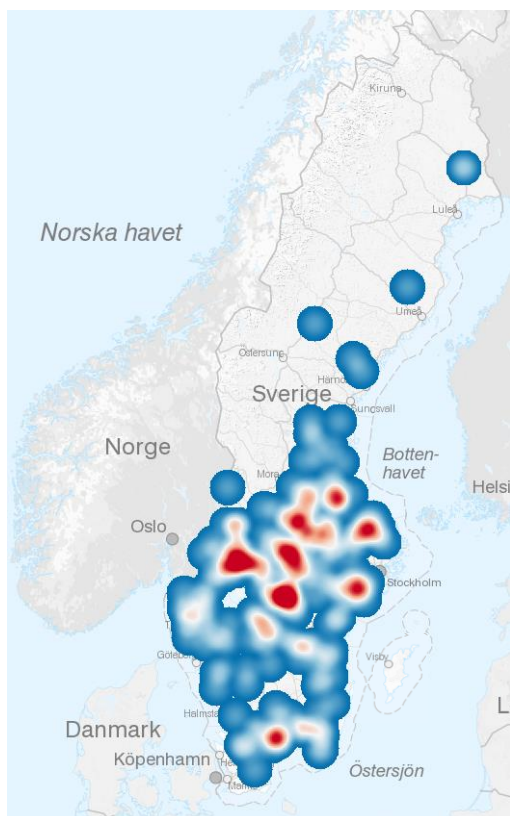
530 km stängsel

530 km stängsel är uppsatta med beviljade utbetalningar på 26,5 miljoner. I genomsnitt är ett stängsel 1,3 kilometer långt.

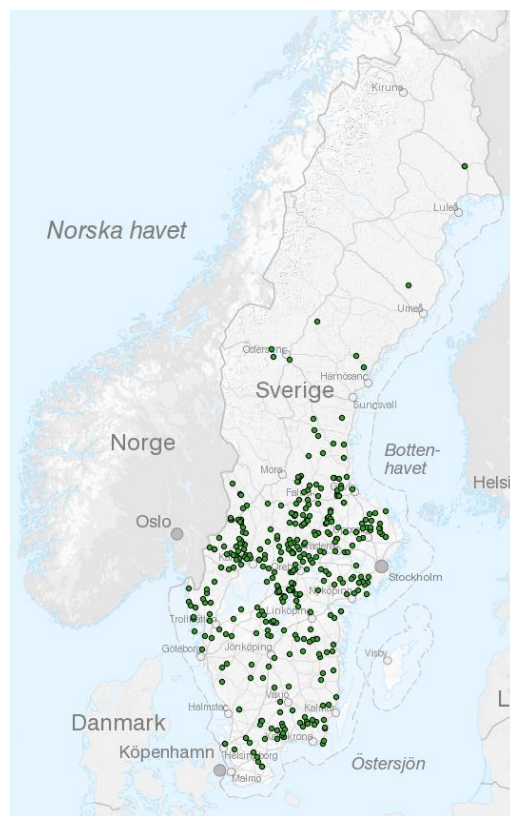
Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 67 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 3 650 kronor med det högsta är cirka 312 000 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 52 500 kronor.

Flest stöd i Mellansverige

Det är flest beviljade stöd i området Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län, vilket visas i kartan till vänster (figur 1). Ju rödare fält som visas desto fler ansökningar. Blå färg visar på färre ansökningar. Den högra kartan (figur 2) visar koordinat för respektive sökande. Det är få beviljade stöd i de nordligaste länen i Sverige.

Figur 1 Kartan visar var det finns flest beviljade stöd

77 procent av jordbruksföretagen bedriver fårproduktion

Totalt har 347 företag fått stöd för att sätta upp stängsel mot rovdjur. Av dessa så är 80 procent jordbruksföretag, dvs. 277 stycken. 25 procent av de som har beviljats stöd är kvinnor och 67 procent är män. Resterande 8 procent är företag. Den vanligaste inriktningen hos dessa jordbruksföretag är fårproduktion. Värmland, Örebro och Västra Götaland är de län där flest företag med fårproduktion fått stöd. I dessa län har det satts upp drygt 219 km rovdjursstängsel för att i huvudsak skydda får. Totalt i landet finns drygt 8 700 företag¹ som bedriver fårproduktion. I Värmlands, Örebro, Västra Götalands län finns det cirka 2 200 jordbruksföretag med denna inriktning.

I 19 av 21 län har länsstyrelserna använt urvalskriteriet ”Investeringen görs för att skydda besättningar av får och getter” och denna prioritering syns väl bland de ärenden som beviljats.

89 procent av djuren som skyddas är får. I tabellen nedan redovisas de djurslag och antal djur som omfattas av ansökan om stängsel mot rovdjur. Tabellen visar antal unika djur. En stöd-mottagare kan ha flera ärenden och har då redovisat samma antal djur flera gånger. Totalt så har man i ansökan om stöd redovisat 28 299 djur men antal unika djur är totalt 20 988.

¹ Källa: Jordbruksstatistik sammanställning 2017, Jordbruksverket och SCB, Lantbruksregistret

Tabell 2 Sammanställning över unika djur som ingår i ansökan om stöd som är beviljade

Djurslag	Antal
Får	18 673
Get	635
Häst	117
Nötkreatur	1 210
Annat djurslag	353
Summa	20 988

Nästan hälften av djuren är av särskild skyddsvärd ras

Knappt hälften, 45 procent, av stödmottagarna har angett att djuren som ska skyddas är av en särskild skyddsvärd ras, vilket kan vara olika lantraser eller att rasen man har ingår i något avelsprogram. Exempel på får är gutefår, värmlandsfår, helsingefår. När det gäller nötkreatur så dominerar fjällkor och rödkullor. Inom getter så finns bland annat göingegetter och jämtgetter.

Två tredjedelar äger inte marken där investeringen ska genomföras

67 procent av stödmottagarna äger inte marken där investeringen ska genomföras. Statistik från Statistiska centralbyrån visar på att fårproduktionen i Sverige ökar. Från 1980 till 2016 så har antalet tackor och baggar i Sverige ökat från 161 043 till 281 327. Detta kan vara en faktor som förklara behovet av mer stängslad mark.

Det går inte att utläsa ut statistiken vilket skälet är till att investeringen görs på mark som ägs av andra än den som söker. Det är en intressant information som man kan studera närmare. En förklaring kan vara att många marker som man sagt att man själv inte äger ändå finns i familjen och verkar brukas av familjens lantbrukare. Det framgår av dokumentationen av kontrollen av om man får sätta upp stängslet (t ex genom namn på intyg och förklaringar i text).

Det är mest åkermark som stängslas in

Knappt 1 000 hektar åkermark, varav 80 hektar är permanent gräsmark och 16 hektar är långliggande vall har stängslats in. Det innebär att över 50 procent av den mark som stängslas in är åkermark.

Tabell 3 Sammanställning över ägoslag som ingår i ansökan om stöd som är beviljade

Ägoslag	Antal block	Antal (ha)
Betesmark	309	598
Åkermark	392	978
Övrig mark	9	17
Ej identifierbart	61	0
Summa	771	1 593

95 procent har tidigare haft attacker från rovdjur i området

I samband med att den sökande skickar in sin ansökan, får man svara på frågan om rovdjursangrepp redan förekommit i området där djuren betar eller om det finns risk för angrepp. 95 procent har svarat ja på frågan. Tabellen nedan visar att rovdjursangrepp förekommer i hela landet men att angreppen är flest i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län. Statistiken gäller per företag.

Tabell 4 Fördelning av rovdjursattacker per län och avser unika företag (antal beviljade ansökningar är 396)

Län	Har rovdjursangrepp förekommit eller finns det risk för angrepp?		Totalt antal företag
	JA	NEJ	
Stockholms län	6		6
Stockholms län	6		6
Uppsala län	19	1	20
Södermanlands län	16		16
Östergötlands län	14	2	16
Örebro län	48		48
Västmanlands län	14	2	16
Jönköpings län	7		7
Kronobergs län	9		9
Kalmar län	17	2	19
Gotlands län	0	0	0
Blekinge län	8		8
Skåne län	11	2	13
Hallands län	2		2
Västra Götalands län	37	1	38
Värmlands län	56	3	59
Dalarnas län	36	3	39
Gävleborgs län	22	1	23
Västernorrlands län	2		2
Jämtlands län	4		4
Västerbottens län	1		1
Norrbottens län	1		1
Totalsumma	330	17	347

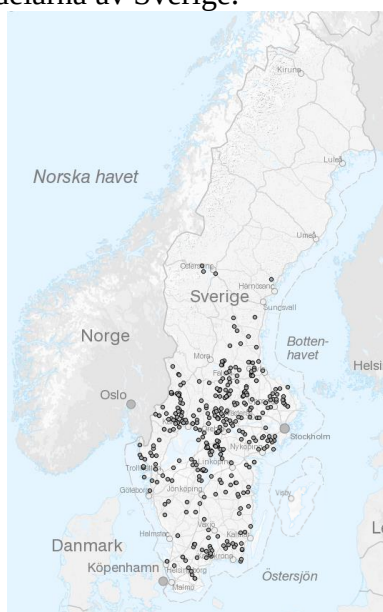
Man skyddar främst mot varg men också mot lodjur

Det vanligaste är att man anger både varg och lodjur som ett hot mot sina tamdjur. Får och getter är de djurslag som löper störst risk att utsättas för angrepp, de är också de djur som oftast prioriteras vid urvalet för beslut om stöd. De stängsel som används är mest av typen elstängsel med 5 trådar eller fårnät kompletterat med eltråd. Angreppen av varg är lättare att förebygga medan lodjur har visat sig svårare att stängsla ute. Nedanstående tabell visar vilka rovdjur man vill skydda mot.

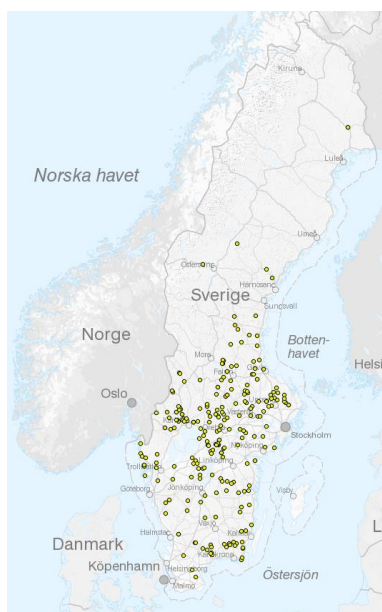
Tabell 5 Skydd mot olika rovdjur fördelat per län, avser unika företag (antal beviljade ansökningar är 396)

Län	Varg	Lodjur	Björn	Totalt beviljade företag
Stockholms län	6			6
Uppsala län	20	16	10	20
Södermanlands län	16	9		16
Östergötlands län	13	11		16
Örebro län	48	30	9	48
Västmanlands län	16	9	1	16
Jönköpings län	7	5		7
Kronobergs län	8	3		9
Kalmar län	18	18	1	19
Gotlands län	0	0	0	0
Blekinge län	8	7		8
Skåne län	13	4		13
Hallands län	2	2		2
Västra Götalands län	37	26		38
Värmlands län	59	34	16	59
Dalarnas län	39	19	18	39
Gävleborgs län	22	17	22	23
Västernorrlands län	1	2		2
Jämtlands län	3	2	3	4
Västerbottens län			1	1
Norrbottens län		1	1	1
Totalsumma	336	215	82	347

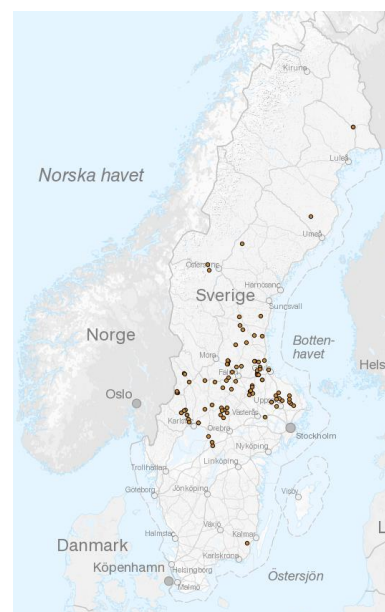
Kartorna nedan visar vilka rovdjur som man önskar skydda sig mot. Det är förekommer få ärenden i norra delarna av Sverige där man vill skydda sig mot varg. Skydd mot lodjur är spritt över hela landet, medan skydd mot björn, med något enstaka undantag inte förekommer i södra delarna av Sverige.

Figur 3 Skydd mot angrepp av varg

Figur 4 Skydd mot angrepp av lodjur

Figur 5 Skydd mot angrepp av björn

15 procent har haft rådgivning

Endast 15 procent av de sökande har haft rådgivning. I dagsläget finns inget annat underlag som kan förklara andelen som har haft rådgivning.

Stöd till stängsel mot rovdjur och miljöersättning för att sköta fäbodar

Det finns endast en person som har fått stöd till stängsel mot rovdjur som också har fått utbetalning för miljöersättning för att sköta fäbodar.

Svårt att mäta målet för stöd för stängsel mot rovdjur

Budgeten för miljöinvesteringar för stängsel mot rovdjur, engångsröjning av betesmarker och reglerbar dränering är 71,8 miljoner kronor. Jordbruksverket gjorde inledningsvis en fördelning av pengarna för miljöinvesteringarna baserat på ett antal faktorer för att få en rättvis fördelning av pengar mellan olika myndigheter. Stöd för stängsel mot rovdjur och engångsröjning av betesmarker fördelades per län medan det för reglerbar dränering beslutades om en nationell budget, vilken sedan kan avropas av länsstyrelserna.

Därefter har regeringen beslutat att budgeten för stöd för stängsel mot rovdjur och engångsröjning av betesmarker ska slås samman till en och samma budget. Förändringen innebär en större flexibilitet för att kunna utnyttja hela budgeten men minskar möjligheten att styra och följa upp de olika stöden.

Det finns inget specifikt mål för stödet för stöd för stängsel mot rovdjur i landsbygdsprogrammet, utan stödet ska bidra till det generella målet för att bevara betesmarker och betesvallar i Sverige. För alla miljöinvesteringar är det satt ett mål på 3 100 ärenden.

I dagsläget har länsstyrelserna beviljat stöd för cirka 500 000 för engångsröjning av betesmarker för 34 ärenden. För reglerbar dränering finns inga beviljade stöd. Det innebär att stödet för stängsel mot rovdjur står för drygt 98 procent av de beviljande pengarna.

Målet med 3 100 ärenden kommer inte att kunna nås om man ser till att stödet för stängsel mot rovdjur står för 98 procent av ärendena och att varje ärende i genomsnitt omfattar cirka 67 000 kronor. Med den budget som finns idag är bedömningen är att antalet ärenden kommer bli mellan 1 200 och 1 500.

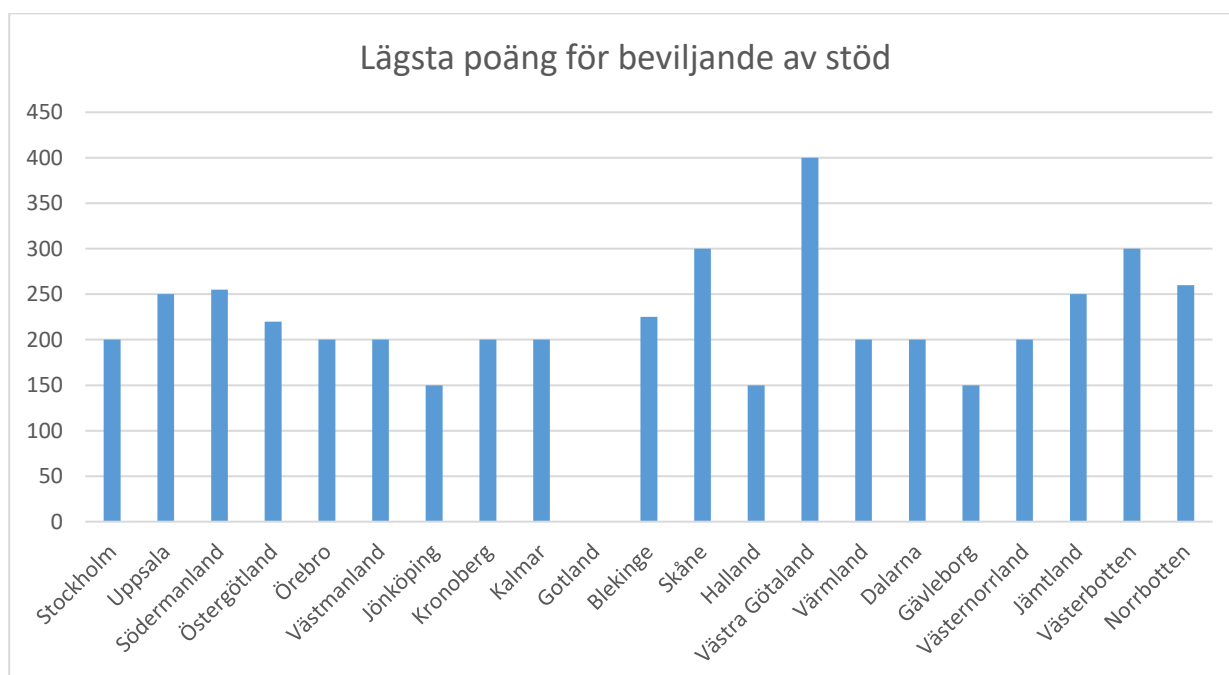
Urval av ansökningar

Urval av vilka som får stöd sker genom ett urvalsförförande, där varje ansökan poängsätts med hjälp av olika kriterier, s.k. urvalskriterier. Inom insatsområdet (stöd för stängel mot rovdjur) finns det enbart regionala urvalskriterier. I dessa fall får länen välja själva vilka urvalskriterier som de ska använda. Länsstyrelserna har tagit fram åtta kriterier, varav fyra kriterier enbart används av två län. De fyra urvalskriterier som används av de flesta länen anges i tabell 6. Urvalskriteriet ”Investeringen gynnar prioriterade djurslag” används av 17 länsstyrelser. Medelvärdet för viktningen är 35 procent, vilket innebär att det är det urvalskriterium som har störst betydelse vid urvalet av ansökningar för stöd.

Tabell 6 De fyra urvalskriterier som används av de flesta länsstyrelserna

Urvalskriterier	Antal län som använder urvalskriteriet	Medelvärde för viktning i procent
Investeringen gynnar prioriterade djurslag	17	35
Investeringen görs i ett område där risk för rovdjursangrepp är påtagligt	12	34
Investeringen görs för att skydda besättningar av får och getter	19	27
Investeringen gynnar geografiskt utpekade områden	17	22

För att få stöd krävs att den sökande kommer upp till en viss poäng. De flesta länsstyrelserna har 200 till 250 poäng som lägsta värde. Västra Götalands län har 400 poäng som lägsta gränsvärde för att bevilja stöd. Jönköpings, Hallands och Gävleborgs län har de lägsta värdena med 150 poäng.

Figur 6 Sammanställning per län över lägsta poäng för att få stöd

14 poängsättningar av 44 används av mer än en länsstyrelse

Det är bara 14 poängsättningar av 44 som används av mer än en länsstyrelse. Vissa av poängsättningarna är också i praktiken samma, även om kriterierna har olika namn. Detta pekar tydligt på att länsstyrelserna bör samordna arbetet med urvalskriterierna för att underlätta såväl för de sökande, administrationen och för möjlighet till en enklare uppföljning.

Tabell 7 Beskrivning över vilka poängsättningar som länsstyrelserna använder

Poängsättning	Antal län som använder poängsättningen
Stängslet ska skydda får eller getter alternativt besättningar med växelbete där får/get ingår	14
Stängsel runt värdefull betesmark med hög artrikedom eller höga kulturmiljövärden (särskilda värden, restaureringsmark, mosaikbete och skogsbete). Merparten av arealen ska ha dessa kvalitéer	14
Jordbruksmarken ligger inom ett rovdjursrevir alternativt har besättningen tidigare haft angrepp av rovdjur	12
Stängsel runt betesmark med allmänna värden	12
Jordbruksmarken ligger i anslutning till ett revir eller på en plats med risk för rovdjursangrepp	11
Stängslet ska skydda andra djurslag och typer av besättningar	10
Stängsel runt betesvall	10
Antal djur i besättningen i medeltal över året	8
Stängslet ska skydda utegående kalvar av nöt	8
Stängslet placeras i geografisk utpekad område	4
Företagaren har särskilt skyddsvärda raser	4
Antal djur i besättningen i medeltal över året. Besättningar med mer än 50 vuxna tackor/getter i medeltal över året	2
Stängslet skapar sammanhängande områden skyddade mot rovdjur	2
Djurslag i besättningen	2

Referenser:

Landsbygdsprogrammet 2014–2020, antagen av kommissionen

Data från Jordbruksverkets databas BLIS

Jordbruksstatistik sammanställning 2017, Jordbruksverket och SCB, Lantbruksregistret

Fördelning av budget för respektive län